

Hallgatói Segédanyag

1. Bevezetés: Hogyan zajlik egy Model UN – COPUOS szimuláció?

A Model United Nations (Model UN, röviden MUN) egy oktatási szimuláció, amelyben a résztvevők az ENSZ tagállamainak képviselőit alakítják.

A cél az, hogy a hallgatók megtapasztalják, hogyan működnek a nemzetközi tárgyalások, diplomáciai folyamatok és kompromisszumkeresés egy adott globális kérdésben.

Ebben az esetben a testület az ENSZ Világűrbizottsága (COPUOS) lesz, a vita témája pedig:

„Az űrerőforrások és űrbányászat békés, fenntartható és jogszerű szabályozása a New Space korszakban.”

A szimuláció célja

- Megérteni a nemzetközi jog és politika összefonódását az űrtevékenységek területén.
- Fejleszteni az érvelési, tárgyalási és csapatmunkát igénylő készségeket.
- Átélni, milyen kompromisszumok, érdekütközések és szövetségek alakulnak ki a nemzetközi döntéshozatal során.

A szimulációban nincs „jó” vagy „rossz” válasz - a lényeg az, hogy **hitelesen képviseld a kijelölt országot érdekeit és törekedj megállapodásra másokkal.**

A szimuláció menete

A gyakorlat 4 fő szakaszban zajlik, kb. 90 perc alatt.

1. Felkészülés (10–15 perc)

- Minden csoport megkapja a **saját országát**, a **határozati tervezetet**, és a **titkos célt**.
- A csapaton belül döntsétek el, ki lesz:
 - a **fődelegált** (aki beszél a vitán),
 - a **jegyző** (aki jegyzetel és javaslatokat ír),
 - a **tanácsadó(k)** (akik tárgyalnak, szövetséget keresnek).
- Dolgozzátok ki, mely pontokat támogatjátok vagy szeretnétek módosítani a határozatban.

2. Plenáris ülés megnyitása (5–10 perc)

- A levezető elnök (általában a tanár vagy kijelölt hallgató) megnyitja az ülést.
- Röviden ismerteti a napirendet és a szabályokat.
- Ezután minden ország **1–2 perces nyitóbeszédet** tart, bemutatva az álláspontját a témáról.

3. Nyílt vita (30–40 perc)

- A delegáltak **felszólalnak**, reagálnak egymásra, és javaslatokat tesznek a szöveg módosítására.
- A cél nem az, hogy mindenki egyetértsen, hanem hogy **politikai kompromisszum** szülessen.
- A vita során kétféle megszólalás lehetséges:
 - **Formális felszólalás** – a levezető elnök engedélyével, az egész bizottsághoz.
 - **Informális tárgyalás (lobbying)** – szünetben, félhivatalos egyeztetések, szövetségkeresés.

- A résztvevők szövetségeket alakíthatnak, közös módosító javaslatokat terjeszthetnek elő.

4. Szavazás és lezárás (20 perc)

- Miután minden javaslatot megtárgyaltak, a bizottság **szavaz** a módosításokról.
- A határozat elfogadásához **egyszerű többség** szükséges (ha másképp nem dönt a csoport).
- A végén a delegációk **felfedik titkos céljaikat**, és közösen megbeszélik, ki hogyan érte el azokat.

A tárgyalás alapvető szabályai

1. **Maradj diplomatikus.**
Még ha vitatkozol is, a megszólalás legyen udvarias, nem konfrontatív.
2. **Tartsd magad az országod álláspontjához.**
Ne a saját személyes véleményedet képviseld, hanem azt, amit a kijelölt ország érdeke diktál.
3. **Hivatkozz jogi és politikai alapokra.**
Az érvelésedet támassza alá nemzetközi jogi hivatkozás (pl. „az Outer Space Treaty 2. cikke szerint...”).
4. **Törekedj kompromisszumra.**
Az ENSZ nem szavazóverseny, hanem egyeztető fórum – az eredmény közös szöveg.
5. **Legyél aktív.**
Ha nem szólalsz fel, mások fogják formálni a szöveget helyetted.

A határozati javaslatok módosítása

A szimuláció központi dokumentuma a **határozati tervezet**.

Ezt a dokumentumot a résztvevők:

- **kiegészíthetik**,
- **módosíthatják**, vagy
- **törölhetnek** belőle pontokat.

A módosításokat „**amendment**”-nek hívjuk, és az elnök olvassa fel, majd a bizottság szavaz róla.

Példa:

„Az Egyesült Államok javasolja, hogy a 4. cikkben a „nemzetközi megosztás” helyett a „szabad kereskedelmi részvétel” kifejezés szerepeljen.”

A titkos célok szerepe

A szimuláció izgalmát az adja, hogy minden delegációnak van egy „**titkos célja**”, amit el kell érnie a tárgyalás során (például egy bizonyos kifejezés bekerüljön a szövegbe, vagy szövetséget kössön más országokkal).

Ezeket nem mondhatják el nyíltan, csak **diplomáciai eszközökkel** próbálhatják elérni.

A vita végén, a reflektáláskor mindenki elárulja a célját, és értékeljük, kinek sikerült elérnie azt.

Tippek a sikeres részvételhez

- **Készülj érvekkel!** Használj hivatkozásokat a korábbi egyezményekre (Outer Space Treaty, Moon Agreement stb.).
- **Figyelj másokra!** Jegyzeteld, ki mit támogat vagy ellenez – ebből szövetségek alakulhatnak ki.
- **Legyél taktikus.** Néha érdemes kompromisszumot kötni, hogy más pontban előnyhöz juss.
- **Beszélg világosan és röviden.** Egy jól megfogalmazott mondat többet ér, mint egy hosszú monológ.

- **Élvezd a szerepet.** A szimuláció nem vizsga, hanem játék – tanulás közben kísérletezhetsz.

Emlékeztető

A Model UN célja **nem a győzelem**, hanem az, hogy a hallgatók megértsék, hogyan működik a nemzetközi jog a gyakorlatban:

hogyan válik egy elv (pl. „a világűr közös öröksége”) viták, kompromisszumok és érdekek mentén konkrét szabállyá.

2. Háttér

A világűr az emberiség közös öröksége, de a 21. században új kihívásokkal nézünk szembe:

- **űrbányászat és erőforrás-hasznosítás,**
- **magáncégek dominanciája (New Space),**
- **fegyverkezés az űrben,**
- **űrszemét és fenntarthatóság.**

A jelenlegi nemzetközi jogi alap:

- **Outer Space Treaty (1967)** – békés célú használat, szuverenitás kizárása, állami felelősség.
- **Moon Agreement (1979)** – az égitestek erőforrásai az emberiség közös öröksége.
- **Liability Convention (1972)** és **Registration Convention (1975)** – kártérítés és bejelentési kötelezettség.

A COPUOS (Committee on the Peaceful Uses of Outer Space) most új határozati javaslatot vitat meg az űrbányászat és fenntarthatóság szabályozásáról.

Hasznos fogalmak

- **Common heritage of mankind** – az emberiség közös öröksége
- **Space militarization vs. weaponization** – katonai célú használat vs. fegyverek telepítése
- **Space debris** – űrszemét, elhagyott objektumok, törmelék
- **New Space** – a magánszektor által vezérelt, innovatív űripari korszak
- **Non-appropriation principle** – az államok nem sajátíthatják ki az égitesteket

3. Hallgatói háttéranyag – A világűr békés és fenntartható használatának nemzetközi jogi alapjai

1. A világűr nemzetközi jogi státusza

A világűrre vonatkozó jogi szabályozás fő forrása az ENSZ égisze alatt elfogadott nemzetközi szerződések rendszere.

A legfontosabb dokumentum az **1967-es Outer Space Treaty (OST)**, teljes nevén *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies*.

Az OST az alapelveket fekteti le, amelyeket a COPUOS (Committee on the Peaceful Uses of Outer Space) felügyel és értelmez.

A szerződéshez mára több mint 110 állam csatlakozott, így kvázi univerzális jellegű.

2. A Világűrszerződés (1967) fő elvei

1. A világűr az emberiség közös öröksége (common province of all mankind)

- A világűr és az égitestek nem képezhetik sem állami, sem magántulajdon tárgyát.
- Az államok nem szerezhettek szuverenitást az égitestek fölött sem „birtokbavétellel”, sem használattal.
- Az űrhasználat célja az egész emberiség javát kell, hogy szolgálja.

2. Békés célú felhasználás

- Az államok kötelesek kizárólag békés célokra használni a világűrt.
- Tilos tömegpusztító fegyvereket (nukleáris, vegyi, biológiai) elhelyezni az űrben vagy égitesteken.
- A katonai tevékenység „korlátozottan” megengedett (pl. megfigyelés, kommunikáció), amíg nem sérti a békés felhasználás elvét.

3. Állami felelősség és ellenőrzés

- Az államok felelősek minden űrtevékenységért, amit saját szervezeteik vagy magáncégeik folytatnak.
- A magánszektor űrtevékenysége csak állami engedéllyel és ellenőrzés alatt történhet.
- Az állam felelős a más országoknak okozott károkért is.

4. Nemzetközi együttműködés és átláthatóság

- Az államok kötelesek együttműködni, kölcsönösen értesíteni egymást a jelentős tevékenységeikről, és megosztani tudományos eredményeiket.
- Az űrkutatás eredményei az egész emberiség számára hozzáférhetőek kell, hogy legyenek.

3. Kapcsolódó egyezmények és dokumentumok

a) Liability Convention (1972)

Meghatározza az űrtevékenységből eredő károkért való felelősséget.

- Az állam **abszolút felelősséggel** tartozik, ha az űreszköz kárt okoz a Földön vagy a légkörben.
- Az űrben bekövetkező károk esetén „hibaalapú” felelősség áll fenn.
- A károkat diplomáciai úton vagy ENSZ-bizottság előtt rendezik.

b) Registration Convention (1975)

- Minden felbocsátott űrobjektumot regisztrálni kell az ENSZ-nél.
- Cél: az átláthatóság és a felelősség nyomon követése.
- A nyilvántartás tartalmazza az űrobjektum nevét, célját, pályáját és a felelős államot.

c) Moon Agreement (1979)

- Kevés állam ratifikálta, de jogilag és etikailag fontos.
- Kimondja, hogy a Hold és más égitestek **az emberiség közös öröksége**, és erőforrásaik **nem képezhetik kizárólagos gazdasági hasznosítás** tárgyát.
- A kitermelésből származó hasznot nemzetközileg kellene megosztani.
- Bevezeti az „International Regime” koncepciót: egy jövőbeli nemzetközi irányítási rendszer az űrbányászatra.

d) Soft law és új kezdeményezések

- **Artemis Accords (2020–)**: az USA és partnerei közötti politikai megállapodás, amely lehetővé teszi a magánszektor űrbányászátát, miközben elismeri a békés használatot és az erőforrás-megosztást.
- **COPUOS Space Debris Mitigation Guidelines (2007)**: önkéntes irányelvek az űrszemét-csökkentésről.
- **Long-Term Sustainability Guidelines (2019)**: a hosszú távú fenntarthatóság elveit rögzíti (átláthatóság, adatmegosztás, kockázatkezelés).

4. Az űrbányászat (space mining) jogi helyzete

A jelenlegi jogi helyzet **nem tiltja kifejezetten** az űrbányászatot, de **nem is szabályozza részletesen**.

A fő kérdés az, hogy a kitermelt anyag feletti tulajdonjog megengedett-e.

- Az **Outer Space Treaty** szerint az égitestek nem sajátíthatók ki, de egyes államok (USA, Luxemburg, Japán, EAE) nemzeti jogszabályokat fogadtak el, amelyek **megengedik a magáncégek számára az űrnyersanyagok tulajdonba vételét**, ha azt saját tevékenységük során nyerik ki.
- Ez a gyakorlat vitatott: egyesek szerint sérti a „non-appropriation principle”-t, mások szerint csak a *forrás feletti használati jogot* biztosítja, nem szuverenitást.

A vita középpontjában tehát az áll, hogy:

- szükség van-e **új nemzetközi egyezményre** az űrbányászat szabályozására,
- és milyen mértékben engedhető meg a **magánszektor gazdasági haszna** a közös örökség elvével összhangban.

5. Fenntarthatóság és űrszemét

- Az űrszemét mennyisége exponenciálisan növekszik: több mint **25 000** nyomon követett objektum kering a Föld körül.
- Az OST nem tartalmaz részletes szabályokat az űrszemét eltávolítására.
- A COPUOS és az Inter-Agency Space Debris Coordination Committee (IADC) **ajánlásokat** dolgozott ki, például:
 - pálya kiürítése 25 éven belül,
 - robbanásmentes üzemanyag-kezelés,
 - űreszközök kontrollált visszatérése.

Jelenleg ezek **nem kötelező érvényűek**, így a fenntarthatóság jogi biztosítása a jövő egyik legnagyobb kihívása.

6. A „New Space Age” új dilemmái

Az elmúlt 10–15 évben az űrtevékenységek gyorsan átalakultak:

- **privatizáció és kereskedelmi tevékenység** (SpaceX, Blue Origin, Planet, Starlink stb.),
- **megakonstellációk** → torlódás és rádiófrekvencia-konfliktusok,
- **űrturizmus, űrmegfigyelés, ASAT-fegyverkísérletek**,
- **gazdasági verseny** az űrnyersanyagokért.

A nemzetközi jog jelenlegi formájában **lassan reagál** ezekre az új jelenségekre, ezért a COPUOS célja, hogy **ajánlásokat és új normákat dolgozzon ki** az űr békés és fenntartható használatára — ez az, amit a szimulációban ti fogtok megvitatni.